

**STOSUNKI POLSKO-ROSYJSKIE W XXI W.
KONFLIKT WARTOŚCI CZY KONFLIKT INTERESÓW?
POLISH RUSSIAN RELATIONSHIP AT THE BEGINNING OF THE TWENTY
FIRST CENTURY. DIFFERENT VALUES OR DIFFERENT INTERESTS?**

Paulina ZALEWSKA

pzzalewska@gmail.com

Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach
Wydział Humanistyczny
Instytut Nauk Społecznych i Bezpieczeństwa

Streszczenie: Artykuł omawia problematykę podłoża konfliktu interesów pomiędzy Polską a Rosją formułując pytanie, czy zasadza się on wyłącznie na współczesnych celach politycznych oraz ekonomicznych korzyściach, czy też ma podłoże głębsze – w sferze wartości państwowotwórczych. Próba odpowiedzi na to pytanie została podjęta poprzez syntetyczną analizę najnowszych oficjalnych dokumentów strategicznych Polski i Rosji. W aspekcie wartości fundamentalnych, na jakich państwa te opierają swoją narodową tożsamość. Wyeksponowano różnice w bieżącej praktyce polityki zagranicznej, których źródeł można upatrywać z oparcia jej założeń na różnych systemach wartości.

.Abstract: This article is about conflict of interests between Poland and Russia. It poses a question: is the conflict based solely on contemporary political goals and economical benefits? Or is it based on state/country building values. In this article the attempt is made to analyze latest official documents of strategic value both from Poland and Russia. The base for this are fundamental values on which states build their own national identity. The article highlights differences in current foreign affairs, based on different value systems.

Słowa kluczowe: Polska, Rosja, polityka, strategia bezpieczeństwa, konflikt wartości, konflikt interesów.

Keywords: Poland, Russia, security strategy, conflict of values, a conflict of interest.

WSTĘP

Obecny problem stosunków polsko-rosyjskich może być rozpatrywany na wielu płaszczyznach. Odrzuciwszy pokusę zajmowania się przedmiotowym problemem w ujęciu wprost historycznym, choć między sąsiadami odrzucenie tej perspektywy nie jest dziś możliwe, przede wszystkim postrzegamy owe stosunki w aspekcie wartości oraz interesów. W przypadku państw Polski i Rosji trudno dziś mówić o wspólnych interesach. Ten syndrom odrębności potrzeb, wartości i interesów oraz celów politycznych, ujawnił się mniej więcej od czasu upadku ZSRR oraz faktycznego odzyskania przez Polskę możliwości kształtowania suwerennej polityki w stosunkach międzynarodowych. Federacja Rosyjska także musiała przejść drogę od państwa, któremu można przypisać cechy państwa upadłego, do mocarstwa regionalnego z aspiracjami powrotu do światowego gracza, którym staje się w czasie obecnym. Po latach, zarówno Polska, mocno powiązana więzami sojuszniczymi w NATO

oraz członkostwem w Unii Europejskiej, jak też Rosja, zdeterminowana w dążeniu do odzyskania statusu supermocarstwa, posiadają odrębne interesy polityczne, ekonomiczne, społeczne, tworzące ogólnie pojmowany interes państwa. Przyjmuje się zatem założenie, że nie wartości, które legły u podstaw społecznego porządku obu państw, dezintegrują wzajemne stosunki, a interesy, które choć oparte o te wartości, są bardziej zmienne w czasie.

Należy rozważyć, w jaki sposób pojmowane są i eksponowane na zewnątrz interesy państwa rosyjskiego, a w jaki państwa polskiego. Konieczna wydaje się analiza tych interesów w kontekście ich identyfikowanej sprzeczności oraz jej przyczyn. Jednym z możliwych zabiegów, ukierunkowanych na uzyskanie odpowiedzi na taki problem jest analiza oficjalnych dokumentów strategicznych obu państw. W Dekrecie Prezydenta Federacji Rosyjskiej z 31 grudnia 2015 roku o Strategii Bezpieczeństwa Narodowego Federacji Rosyjskiej (Стратегия национальной безопасности Российской Федерации до 2020 года) oraz Strategii Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej z 5 listopada 2014 roku, obydwie państwa określają swoje interesy narodowe. Analiza interesów narodowych obydwu państw, dokonana na podstawie wymienionych dokumentów, ma cechy zaledwie formalnego zestawienia treści publikowanych na użytek publiczny, ale jest dobrym punktem wyjścia dla bardziej pogłębionych analiz w przedmiotowym zakresie.

1. SFERA WARTOŚCI W STOSUNKACH POLSKO-ROSYJSKICH

Na początek jednak, odpowiedzmy na pytanie, czy w kontekście interesów można odrzucić sferę wartości w stosunkach polsko-rosyjskich? W ocenie niektórych badaczy, ważną jest kwestia konfliktu wartości, dotyczących Polski i Rosji, jako dwóch krajów słowiańskich, o bardzo burzliwej, wielowiekowej wspólnej historii. Analizując relacje polsko-rosyjskie na przestrzeni wieków, można dojść do wniosku, że doświadczenia historyczne są ważne dla kształtowania tożsamości zbiorowej narodu, z tym, że inaczej ten czynnik będzie działał na świadomość narodu rosyjskiego, inaczej zaś polskiego – przede wszystkim ze względu na utrzymującą się jednostronną zależność polityczną tego drugiego, od pierwszego, co w oczywisty sposób może wpływać na emocje, oceny oraz działania polityczne podejmowane we wzajemnych relacjach. Doświadczenia historyczne pozostawiają w bieżących relacjach możliwość łatwego ich wykorzystywania w celu ukazania rozbieżnych wartości, jakimi kierują się oba państwa. Schizma XI wieku wywołała skutki polityczne, które są osiłą współczesnych podziałów w ramach chrześcijaństwa, które do dziś są swego rodzaju legitymizacją pozycji Rosji w świecie Zachodu, uwikłanego w konflikty religijne w przeszłości, mające znaczenie dla organizacji instytucji państwa (Paradowski, Ossowski, 2013). Na tym tle ewolucja ortodoksyjnego prawosławia, następowała względnie łagodnie –

nie doprowadzając do wytworzenia odrębnych od Rosji organizmów państwowych. Geneza ruchu staroobrzędowców sięga roku 1654, kiedy miał miejsce rozłam (tzw. raskoł/schizma) w Cerkwi prawosławnej. U jego podstaw legł konflikt związany z inicjatywą poprawiania ksiąg liturgicznych oraz zmian w liturgii. Zainteresowany reformą Cerkwi car Aleksy Michajłowicz chętnie poparł inicjatywy patriarchy Nikona, wybranego na stanowisko w 1652 roku. Reformy spotkały się z niezadowoleniem konserwatywnych wiernych, na czele których stał protopop Awwakum. Przeciwnicy reform i działań patriarchy Nikona byli prześladowani, więzieni, a nawet pozbawiani swoich majątków i zsyłani w odludne tereny kraju. Na emigracji wielokrotnie dochodziło do palenia ich majątków czy niszczenia domów. Kolejne represje spotkały zwolenników starej wiary w okresie panowania cara Piotra I, co spowodowało wyjazd wielu staroobrzędowców m.in. do Polski, Stanów Zjednoczonych Ameryki czy Kanady. Za granicą wierni starali się podtrzymywać swoje tradycje, jednak z biegiem lat coraz bardziej asymilowali się z miejscową ludnością. Polscy staroobrzędowcy to przede wszystkim przesiedleńcy z rejonów Pskowa oraz Nowogrodu. Główną przyczyną ich migracji do Polski były nie tylko kwestie prześladowań i represje władz, ale także lepsze warunki materialne oraz lepsza sytuacja społeczna. Obecnie starowierców spotkać można w 3 regionach – w ośrodku suwalsko-sejneńskim, ośrodku augustowskim oraz na Mazurach. Według danych z rocznika statystycznego w roku 1993 w Polsce zamieszkiwało 2560 osób, które utożsamiały się z tą wspólnotą, jednak obecnie trudno jednoznacznie tę liczbę ustalić, chociażby ze względu na małżeństwa z innowiercami, migrację za granicę czy do innych miast. Staroobrzędowcy w Polsce to wierni Staroprawosławnej Pomorskiej Cerkwi w Rzeczypospolitej Polskiej, która ma siedzibę w Suwałkach. Migranci po osiedleniu się w Polsce zakładali nowe wsie jak np. Wodziłki (w 1788 r.) czy Białą Górę (w 1789 r.) (Gburzyńska, 2011).

Należy wyraźnie podkreślić, że prawosławie jako religia wyznawana w Rosji, jest dla bytu państwowego niezwykle istotna. Po upadku Związku Radzieckiego religijność Rosjan znacząco wzrosła, wartości - jakie niesie za sobą przekaz religijny, takie jak tradycja, tożsamość narodowa – są niezwykle istotne i znajdują szeroką aprobatę zarówno wśród społeczeństwa rosyjskiego jak i zwierzchników państwa (Bednarczyk, Z. Paska, P. Stawiński, 2010). Można ten proces postrzegać, jako przysłowiowy „sojusz tronu i ołtarza”, ale to Europa Zachodnia i Stany Zjednoczone przedstawiane są jako miejsce wyzute z wartości oraz pozbawione moralności, co jest syndromem kryzysu wartości, prowadzącego do upadku.

Odwołując się do takiej perspektywy, Zachód i jego cywilizacja skazane są na upadek, bowiem hołdują zasadom otwarcia na kultury odrębne od systemu wartości jego

mieszkańców, którzy przy tym od lat przyjmują postawy relatywne w sferze aksjologicznej, swoją tożsamość budując na enigmatycznym dla wielu pojęciu indywidualnej wolności. W tej perspektywie zatracą się perspektywa wspólnego interesu. Ilustracją tej tezy jest polityka migracyjna Unii Europejskiej. Przez lata zakładała ona otwarcie drzwi dla wszystkich chcących żyć w Europie. Przyświecały temu zasada solidarności oraz sprawiedliwego podziału odpowiedzialności za politykę dotyczącą kontroli granicznej, azylu i imigracji (Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej).

W konsekwencji, od lat notuje się znaczny napływ imigrantów z krajów afrykańskich, bliskowschodnich oraz azjatyckich. Unia Europejska, wypracowując otwartość i przyjazność dla imigrantów, po części traci swoją tożsamość, zmieniając się w byt wielokulturowy i wielowyznaniowy. Państwo polskie, poprzez swoją przynależność do wspólnoty europejskiej, formalnie akceptowało zasady tolerancji międzykulturowej oraz upowszechniało je, co skutkowało wzrostem napięć społecznych z tą częścią społeczeństwa, która hołduje bardziej tradycyjnym wartościom, utożsamianym z katolicyzmem. Państwa tzw. „starej” Unii Europejskiej w większości respektują rozdział kościoła od państwa, bądź też nie przywiązują w polityce do kwestii religijnych zbyt wielkiej wagi. Religia w tym ujęciu nie jest podstawą funkcjonowania państwa. Jest to dalekie od wzorca rosyjskiego, w którym zwyczajowo, od czasu upadku komunizmu, władza i cerkiew mówią jednym głosem, wzajemnie się wspomagając.

Współczesna Europa kieruje się wartościami laickimi, nade wszystko starając się sprostać standardom tolerancji, co jest coraz trudniejsze w obliczu napływu uchodźców hołdujących odrębnym wartościom, w tym wyznawcom islamu, którzy w Europie odnajdują znacznie lepsze miejsce do życia, a przy tym nie potrafią i nie chcą się asymilować.

Analizując konflikt polsko-rosyjski po przez pryzmat wartości religijnych, należy zauważyć dychotomię tych stosunków oraz całkowity brak aprobaty dla działań zarówno jednej jak i drugiej strony. Rosja, po okresie państwowego ateizmu okresu ZSRR, od kilkunastu lat restytuuje swoją tożsamość poprzez „sojusz ołtarza z tronem”, czyli oparcie idei państwa na porządku silnej władzy świeckiej, pozostającej w przymierzu z cerkwią prawosławną. Ta ostatnia odzyskuje nie tylko pozycję materialną (dobra zagarnięte za czasów ZSRR), ale też jest uprzywilejowana w sensie prawnym – religia prawosławna jest uznana za państwową. W relacji z tym procesem, laicyzacja Europy oraz rozdział kościołów od państwa, tworzy wizję odrębnego porządku społecznego, nie sprzyja natomiast porozumieniu Rosji z Zachodem, który jawi się, jako coraz słabszy, podatny na obce kulturowo wpływy.

Państwo rosyjskie posiada również silne przeświadczenie o swoim imperialnym statusie (Bieleń, 2010). Przekonanie to utrzymuje się w Rosji niezależnie od okresu historycznego. Współczesna Rosja być może nie uważa się za imperium, ale na pewno jest silnym i wpływowym państwem. Wynika to z faktu posiadania zasobów złóż naturalnych, obszaru, jakim dysponuje, oraz umiejętnie prowadzonej polityki zagranicznej. Polska natomiast, jako państwo niepodległe, jest bytem stosunkowo nowym. W sensie potencjału politycznego i militarnego oraz gospodarczego, zdecydowanie nieposiadającym mocarstwowej pozycji.

Nie sposób umniejszyć wpływu i znaczenia historii stosunków polsko-rosyjskich na obecne relacje panujące między państwami. Panuje dość powszechne przekonanie i kultywowany jest pogląd, że wzajemne stosunki Polski i Rosji są złe. Jest to swoistego rodzaju tendencja powtarzana, jak mantra, w przekazach oficjalnych polityki zagranicznej (Wystąpienie Ambasadora Rosji w Polsce Pana Sergeya Andreeva na Uniwersytecie Przyrodniczo-Humanistycznym w Siedlcach na konferencji „Percepcja współczesnych wyzwań, kryzysów i konfliktów międzynarodowych”, 2016). Istnieje przeświadczenie o zagrożeniu ze strony Rosji, które oficjalnie podnosi polska dyplomacja (Serwis Ministerstwa Spraw Zagranicznych). Nie bez znaczenia pozostaje również fakt, iż jeszcze przez długie lata Polska afirmuje poczucie krzywdy, jakiej doznała od Rosji w minionych stuleciach. Historyczne podłoże wykorzystywane często do manipulacji oraz podsycania nastrojów antyrosyjskich ma istotny wpływ na obecne stosunki polsko-rosyjskie. Nie bez znaczenia pozostaje również umiejętność wykorzystania tej niechęci i lęku przez stronę rosyjską.

Tendencja, panująca w relacjach polsko-rosyjskich, oznacza ich trwałe pogorszenie. Wzajemne antagonizmy i przeświadczenia nie wskazują na możliwość polepszenia relacji polsko-rosyjskich w nieodległej przyszłości. Wartości historyczne nie sprzyjają restytucji stosunków Rosji i Polski, jako partnerów na międzynarodowej scenie.

Patrząc przez pryzmat najnowszej historii Rosji, konflikty zbrojne, w które była zaangażowana, przyniosły jej wzmocnienie pozycji międzynarodowej. Owe militarne sukcesy II połowy XX wieku pozostają osią polityki historycznej współczesnej Rosji. Nie przeczy temu odwoływanie się do tradycji Rosji Carskiej, który to przekaz nasila się w różnych formach – filmów, muzyki, czy literatury.

Proces powrotu do pozycji mocarstwa regionalnego zapoczątkowały nieodległe wydarzenia z 2008 roku w postaci interwencji w Gruzji, która przyniosła oderwanie od tego państwa Osetii Południowej i Abchazji. Ostatnio polityczna i militarna aktywność rosyjska

umożliwiła faktyczne oderwanie od Ukrainy i przyłączenie do Federacji Rosyjskiej Krymu oraz wsparcie dla separatystycznych, a faktycznie, politycznie w pełni zależnych od Rosji republik Donieckiej i Ługańskiej, pozostających formalnie obwodami niepodległej Ukrainy. Zmiany polityczne w Europie stają się faktem, który w obecnych warunkach międzynarodowych faktycznej bezsilności Unii Europejskiej, zmiany polityki bezpieczeństwa Stanów Zjednoczonych oraz odrębnych względem tych interesów polityk innych państw (Chiny), staje się dokonany. Należy stwierdzić, że Rosja posiada ugruntowane wyobrażenie o swojej mocarstwowej oraz szczególnej pozycji w świecie i to przeświadczenie obecnie nie może być zakwestionowane w oparciu o stan faktyczny.

W dzisiejszej sytuacji nie ma możliwości pogodzenia wartości, do których odwołuje się Rosja, z tymi którym werbalnie hołduje polska polityka – jest ona zdecydowanie antyrosyjska. Formalnie, należy podkreślić, że Polska jako członek Unii Europejskiej i NATO posiada również swoje zobowiązania traktatowe, które nie pozostają w relacji sprzyjającej do rosyjskiej racji stanu. Dlatego nie należy postrzegać Polski tylko i wyłącznie jako odrębnego bytu, jest to po części byt definiowany przez przynależność do Unii Europejskiej. I jako taki powinien być postrzegany, a co się z tym wiąże, posiada ograniczenia zewnętrznie, które to wynikają z bycia sygnatariuszem traktatów, umów, paktów. Każde z państw Unii Europejskiej posiada własną politykę zagraniczną, która ma z założenia być korzystna dla danego państwa, jednak Unia jako całość, posiada również wspólną politykę zagraniczną (Traktat z Maastricht). Mimo obserwowanego kryzysu tej polityki, ideowo rzecz ujmując, powinno to wpływać na ujednoczenie polityki zagranicznej względem państw nienależących do Unii Europejskiej. Założenie wspólnej polityki zagranicznej przy obecnym poziomie rozwoju poszczególnych państw oraz zróżnicowaniu tego rozwoju jest jednak postulatem trudnym do zrealizowania. Każde państwo członkowskie Unii Europejskiej, jest także odrębnym bytem politycznym, prowadzącym własną politykę zagraniczną. Procesy integracji europejskiej zostały w ostatnich latach zahamowane. Stąd nikt nie kwestionuje, że każde państwo posiada własne interesy i w ramach realizacji celów narodowych, układa swoje relacje z innymi państwami. Unia Europejska, jako idea, miała być wspólnotą interesów, jednak nie jest to możliwe w przypadku obserwowanych narastających wewnętrznych konfliktów i rozbieżności. Powstaje pytanie o stosunek Federacji Rosyjskiej do Unii Europejskiej, przechodzącej kryzys, z którego może się nie podźwignąć.

Zakładamy, że wpływ na relacje polsko-rosyjskie ma również relacja Rosji z Unią Europejską. Od momentu agresji na tereny wschodniej Ukrainy oraz aneksji Krymu, Unia Europejska wyraża swój sprzeciw wobec tej polityki i jej skutków oraz obciąża Rosję

sankcjami. Sankcje są systematycznie przedłużane, a relacje na linii Unia - Rosja są bardzo napięte oraz względnie nieprzyjazne. Taka polityka Unii nie dziwi, ze względu na bliskość Ukrainy do granic Unii, jak i wartości wolnościowych, jakimi formalnie kieruje się Unia Europejska. Warto zauważyć, że sankcje te nie wywoływały i nie wywołują zmiany w imperialnej polityce Rosji. Ciężar politycznej rozgrywki zdaje się przenosić na poziom ponad unijny – tj. w relacjach Rosja – USA.

2. ANALIZA DOKUMENTÓW STRATEGICZNYCH

Powracając do analizy dokumentów strategicznych, warto odnotować, że *Strategia Bezpieczeństwa Federacji Rosyjskiej Dekret Prezydencki z dnia 31 grudnia 2015* zatytułowany: *"O Strategii Bezpieczeństwa Narodowego Federacji Rosyjskiej"*, jest dokumentem ilustrującym kwestie najważniejszych długoterminowych celów Rosji. Kwestia zasadnicza znajdująca miejsce się w strategii dotyczy przywództwa oraz potwierdzenia posiadania przez Rosję pozycji mocarstwowej, między innymi w aspekcie gospodarczym (Nowa rosyjska strategia bezpieczeństwa posiada antyzachodni charakter. Priorytetem Daleki Wschód).

Analizując Strategię Bezpieczeństwa Federacji Rosyjskiej można zauważyć, że polityka państwa ma za zadanie przyczynić się do ochrony interesów narodowych, realizacji priorytetów takich, jak: rozwój społeczno-gospodarczy, stabilny rozwój polityczny, wojskowy oraz duchowy Federacji Rosyjskiej.

Celem państwa, zgodnie ze Strategią, jest również reaktywowanie wartości duchowych

i moralnych Rosji. Ważną rolę odgrywa postawa młodego pokolenia Rosjan w stosunku do historii państwa. Wspólne wartości takie, jak wolność i niepodległość Rosji, stanowią fundament państwowości. Strategia zakłada, że zachowanie harmonii, pokoju oraz wzajemnego poszanowania pomiędzy grupami etnicznymi zamieszkującymi Federację Rosyjską, stanowi podstawę umożliwiającą funkcjonowanie państwa w sposób harmonijny.

Niemniej istotną kwestią, znajdującą się w Strategii, są interesy narodowe Federacji Rosyjskiej. Za takie uznawane są militarne i obronne aspekty funkcjonowania Federacji Rosyjskiej. To właśnie wzmocnienie obrony kraju ma na celu zagwarantowanie nienaruszalności porządku konstytucyjnego oraz niepodległości państwa rosyjskiego.

Interesującym zabiegiem w analizowanym dokumencie jest postulat wypracowania konsensu pomiędzy państwem i społeczeństwem obywatelskim. W tym kontekście Rosja dążyć będzie do poprawy mechanizmów interakcji pomiędzy tymi dwoma bytami, zakładając przy tym rozwój instytucji demokratycznych oraz wpływ na stabilność społeczną, polityczną

oraz zrównoważony rozwój. Warto zauważyć, że pojmowanie kategorii „społeczeństwa obywatelskiego” jest w Rosji rozumiane inaczej, niż w europejskich państwach cywilizacji zachodniej (Смирнов, 2014).

Rosyjska strategia operuje również wartościami oraz celami, które mają charakter uniwersalny, tyle, że interpretowane w oderwaniu od kontekstu politycznego, są swego rodzaju dezinformacją. Na przykład, istotną kwestią, jaką zakłada Strategia, jest promowanie zdrowego stylu życia oraz poprawa jego jakości, ma to zapewnić w przyszłości stabilną sytuację demograficzną kraju (Стратегия национальной безопасности Российской Федерации до 2020 года, 2017). Jest to szczególnie istotne wobec wskaźników demograficznych w ostatnich latach – niekorzystnych dla rozwoju społeczeństwa w Federacji Rosyjskiej (Eberhardt, 2002).

Strategia nawiązuje również do wartości, jakie stanowi kultura, duchowość i moralność, zachowanie i rozwój tych wartości jest jednym z założeń Strategii (Стратегия национальной безопасности Российской Федерации до 2020 года, 2017). W tej właśnie sferze następuje zasadniczy długofalowy zwrot w polityce FR. Oparcie polityki na wartościach, przy jednoczesnym wskazywaniu, że chodzi tylko o interesy (oparte wszak o wartości), jest najlepszym sposobem uzyskania koniecznej swobody w formułowaniu wyjaśnień wobec państw kontestujących rosyjskie działania na arenie międzynarodowej – Federacja Rosyjska nie jest agresorem, broni się przed zalewem obcych kulturowo wzorów.

Rosja aspiruje do statusu państwa, będącego światową potęgą i zgodnie ze swoją strategią, celem jest możliwie szybkie uzyskanie tego statusu. Osiągnięcie tego zamierzenia możliwe ma być dzięki utrzymaniu stabilności strategicznej.

Strategia Bezpieczeństwa Federacji Rosyjskiej jasno precyzuje, że Zachód, tj. Europa Zachodnia oraz Stany Zjednoczone, wywołują procesy mające na celu tworzenie napięć w rejonie euroazjatyckim. Celem tak pojmowanej polityki Zachodu jest destabilizacja sytuacji w Rosji i uniemożliwienie jej harmonijnego rozwoju. Ilustracją tej tezy jest działalność Unii Europejskiej na Ukrainie, zmierzająca do faktycznej ekspansji na tym obszarze. Następstwa w postaci destabilizacji państwa, konfliktu zbrojnego oraz rozłamu w społeczeństwie ukraińskim. Strategia jasno precyzuje, że ingerencja UE w politykę Ukrainy, naruszenie suwerenności tego państwa, faktycznie miało na celu wzmocnienie ideologii nacjonalistycznej, wytworzenie wrogiego obrazu Rosji w postrzeganiu Ukraińców. Brak stabilności na Ukrainie godzi w interesy Federacji Rosyjskiej. Tak identyfikowany obszar napięć pomiędzy Unią Europejską a Federacją Rosyjską daje tej ostatniej możliwości elastycznego reagowania na te inicjatywy niektórych państw UE, które nie respektują zasady

solidarności w zakresie wspólnej polityki zagranicznej, eksponując partykularne, narodowe interesy w relacjach z Rosją. Polska, ze względu na historyczne zaszczoły oraz przyjętą linię polityczną, pozbawia się w tych relacjach wspomnianej elastyczności.

Rosja stawia na rozwój gospodarczy. Realizację tego zadania ma umożliwić wykorzystanie narzędzi w postaci partnerstwa publiczno-prywatnego. Dziedzina ta ma zostać efektywniej wykorzystywana, w szczególności docelowym miejscem jest Arktyka, Daleki Wschód, Syberia Wschodnia. Rozwinąć ma się również Północna Droga Morska, Bajkał-Amur oraz kolej Trans-Syberyjska. Ze względu na niedorozwój w Rosji instytucji społecznej kontroli nad gospodarką, zamówieniami publicznymi etc., zdolność wykorzystania ww. partnerstwa w relacjach międzynarodowych jest uwarunkowana faktycznie wyłącznie zgodą politycznego układu władzy. Może to być walorem dla tych środowisk biznesowych, które ideowo nie respektują zasad gospodarki wolnorynkowej, opartej o ideę konkurencji, a także ograniczeń demokratycznego państwa prawa. Tego rodzaju podejście wydaje się jednak dziś względnie powszechne, więc konkurencyjność Rosji, z jej zadekretowanym podatkiem liniowym, jest relatywnie większa, niż zbiurokratyzowanych gospodarek Zachodu.

Narodowe interesy stanowi również promowanie polityki zagranicznej, a jej celem jest stworzenie stabilnego systemu stosunków międzynarodowych (Стратегия национальной безопасности Российской Федерации до 2020 года, 2017). Aktywna polityka międzynarodowa opierać ma się na takich wartościach, jak: poszanowanie prawa międzynarodowego, wzajemnej współpracy, nieingerowaniu w sprawy wewnętrzne innych państw. Deklaratywnie Organizację Narodów Zjednoczonych oraz Radę Bezpieczeństwa Rosja uznaje za dominujący i zarazem najistotniejszy element systemu stosunków międzynarodowych. Tę formalną pozycję utrwała status stałego członka wspomnianej Rady Bezpieczeństwa (z prawem weta) oraz praktyka dyplomacji rosyjskiej (i nie tylko) od stuleci, która nakazuje wykorzystanie międzynarodowych instytucji w sytuacji braku możliwości osiągnięcia celów globalnych przez politykę bądź czynnik militarny.

Obok polityki wzmacniania pozycji międzynarodowej w relacji do dominujących dziś podmiotów, przedmiotem zainteresowania Rosji pod względem współpracy międzynarodowej są BRICS, czyli państwa rozwijające takie jak Brazylia, Indie, Chiny, RPA. Rosja będzie starała się również zintensyfikować współpracę z Szanghajską Organizacją Współpracy, RIC (Indie, Chiny, Rosja), czy też Forum Współpracy Gospodarczej Azja-Pacyfik. Rosja intensywnie poszukuje nowych, prężnych rynków, intensywnie rozwijających się partnerów, upatrując w tym możliwości wywierania presji na silniejszych partnerów oraz osiągając korzystne skutki w międzynarodowej konkurencji o wpływy polityczne.

Z analizowanej strategii wynika również, iż Rosja stawia na rozwój Organizacji Układu o Bezpieczeństwie Zbiorowym. OUBZ ma za zadanie oprzeć się wyzwaniom i zagrożeniom o charakterze zarówno wojskowym, jak i politycznym. Rosja podkreśla doniosłą rolę OUBZ w zakresie przeciwdziałania międzynarodowemu ekstremizmowi, nielegalnemu handlowi środkami odurzającymi, czy też w końcu międzynarodowemu terroryzmowi. Zadaniem, jakiemu ma sprostać OUBZ, jest również szereg zagrożeń informacyjnych.

W wymiarze regionalnym, Rosja za cel postawiła sobie również wzmocnienie i rozwój współpracy z państwami Azji Środkowej. Podkreślić należy również w tym miejscu rolę, jaką pełnią te państwa, chcące stać się pełnoprawnymi członkami Szanghajskiej Organizacji Współpracy. Współpraca w tym zakresie ma na celu zwiększenie potencjału gospodarczego, promowanie partnerstwa w Azji Środkowej, rozwój a także dialog i współpracę dwustronną.

Stabilność regionalną oraz globalną Rosja chce osiągnąć dzięki rozwojowi partnerstwa z Chinami. Partnerstwo to traktuje, jako niezbędny czynnik mający sprzyjać utrzymaniu stabilności. Chiny zgodnie z tym założeniem są kluczowym partnerem Rosji. Warto tu odnotować, że polityka chińska także dość poważnie traktuje Rosję, jako konkurencję dla zamierzeń gospodarczej ekspansji w państwach Zachodu. Obydwa państwa mają zatem rozbieżne interesy strategiczne w tych relacjach.

W świetle globalnych procesów rozwojowych, w tym demograficznych, istotną rolę dla gospodarki rosyjskiej odgrywa kolejny istotny partner, jakim są Indie. To właśnie w rejonie Azji i Pacyfiku, Rosja dostrzega możliwość wypracowania mechanizmów, które zapewnią bezpieczeństwo, stabilność oraz lepszą efektywność gospodarczą. Współpraca w tym rejonie ma zaowocować współpracą zarówno w dziedzinie edukacji, kultury jak i nauki. Indie nie uchodzą w sensie cywilizacyjnym za podmiot zagrażający tożsamości europejskiej. Dyplomacja rosyjska hołduje przeświadczeniu, że historycznie ugruntowana, dobra współpraca z tym państwem, mająca swoją historię jeszcze w czasach ZSRR, jest trwałym elementem równoważenia wpływów chińskich w światowym układzie sił.

Względnie nowym obszarem zainteresowania Federacji Rosyjskiej, jest Ameryka Łacińska, jak i Afryka, które stanowią istotny element w zakresie współpracy w dziedzinie bezpieczeństwa, handlu, a także współpracy humanitarnej oraz edukacji.

Rosja, pomimo wymienienia w Strategii USA, jak i UE, jako zagrożenia, dostrzega szansę budowania z wymienionymi państwami wzajemnych relacji opartych o współpracę.

Nie może być inaczej, zważywszy na realny układ interesów, których generatorem są rynki zbytu rosyjskich surowców – ropy naftowej i gazu ziemnego.

Partnerstwo ze Stanami Zjednoczonymi, jako postulowane, powinno być budowane w oparciu o wzajemne, wspólne interesy, zarówno w sferze gospodarczej, jak i zaufaniu militarnym. Zdaniem Rosji, najważniejsza jest budowa zaufania oraz wypracowanie wspólnego mechanizmu umożliwiającego kontrolę zbrojeń, zwalczania zagrożeń związanych z terroryzmem, konfliktami regionalnymi.

Nieco inaczej budowane są relacje Federacji Rosyjskiej a Unią Europejską. Tendencją, którą nie sposób zlekceważyć, jest ich pogarszanie się, jasnym sygnałem jest chociażby sposób, w jaki opisana w Strategii została ekspansja Europy na Ukrainę.

Na tle interesów rosyjskich warto pokazać polskie, ujęte w Strategii Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej z 2014 r (Strategia bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej Polskiej, 2014). Można ogólnie powiedzieć, że mają charakter „proporcjonalny” do siły państwa.

Polska strategia bezpieczeństwa jest efektem Strategicznego Przeglądu Bezpieczeństwa Narodowego, zarządzanego przez ówczesnego prezydenta RP Bronisława Komorowskiego w 2012 roku (Biała Księga Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej, 2014). Jest dokumentem zawierającym analizę doświadczeń historycznych w relacjach z otoczeniem, identyfikacji kluczowych zagrożeń, potrzeb oraz systemu bezpieczeństwa RP.

Strategia RP definiuje interesy narodowe oraz cele narodowe. Interesy narodowe wynikają z art. 5 Konstytucji RP (Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, 1997). Interesy narodowe w dziedzinie bezpieczeństwa to przede wszystkim dysponowanie potencjałem bezpieczeństwa, zapewniającym gotowość do zapobiegania zagrożeniom, obrony i ochrony przed nim oraz likwidowanie następstw tych zagrożeń. Budowanie silnej pozycji Polski na arenie międzynarodowej ze szczególnym uwzględnieniem członkostwa w systemach bezpieczeństwa międzynarodowego. Również ochrona indywidualna i zbiorowa obywateli przed zagrożeniami dla ich życia i zdrowia, utratą lub degradacją dla ich dóbr. W strategii zapewniono również swobodę korzystania z wolności i praw bez szkody dla bezpieczeństwa innych osób i bezpieczeństwa państwa. Ostatnim interesem narodowym w dziedzinie bezpieczeństwa wymienionym w strategii jest zapewnienie trwałego i zrównoważonego rozwoju potencjału społecznego i gospodarczego państwa, ze szczególnym uwzględnieniem ochrony środowiska naturalnego oraz warunków życia

i zdrowia ludności jako podstawy bytowania (Strategia bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej Polskiej, 2014).

Określonym interesom narodowym odpowiadają cele strategiczne w dziedzinie bezpieczeństwa. Zostały one również zawarte w strategii. Do najważniejszych celów należy zaliczyć utrzymanie i demonstrowanie gotowości zintegrowanego systemu bezpieczeństwa narodowego do wykorzystania szans, podejmowanie wyzwań, redukcja ryzyka i przeciwdziałania zagrożeniom. Kolejnym istotnym elementem jest rozwój potencjału obronnego i ochronnego adekwatnego do potrzeb i możliwości państwa oraz zwiększenie jego interoperacyjności w ramach NATO i UE. Podkreślono również rolę jaką odgrywać ma promowanie na arenie międzynarodowej zasad prawa międzynarodowego oraz uniwersalnych wartości takich jak: demokracja, prawa człowieka, wolności obywatelskie. Również ochrona granic Polski, stanowiących zewnętrzne granice UE oraz przeciwdziałanie przestępczości zorganizowanej i ochrona porządku publicznego została wymieniona jako cel strategiczny (Strategia bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej Polskiej, 2014).

Strategia RP podkreśla, że relacje z Federacją Rosyjską jako sąsiadem Polski powinny opierać się na poszanowaniu prawa międzynarodowego, suwerenności i integralności terytorialnej państw, a także swobodzie wyboru własnej ścieżki rozwoju, sojuszy politycznych i wojskowych.

Sposób przedstawienia wzajemnych relacji jakie powinny łączyć oba państwa jest odniesieniem do sytuacji na Ukrainie. Polska dostrzega zagrożenie ze strony Rosji. Przewiduje również dalszą destabilizację wschodniego sąsiedztwa, która jest groźna nie tylko dla Polski ale stanowi zagrożenie również dla regionu (Legucka, 2015).

Sytuacja na Ukrainie postrzegana jest jako czynnik wpływający na stabilną sytuację w Europie Środkowej i Wschodniej. Wpływy Rosji oraz działania podjęte na Ukrainie powodują obniżenie poczucia bezpieczeństwa.

PODSUMOWANIE

Biorąc pod uwagę wspólną historię Rosji i Polski, po analizie systemu wartości, eksponowanego w dokumentach strategicznych oraz opartych na tych wartościach interesach i celach, obydwu państw, należy podkreślić, że w relacjach polsko-rosyjskich dostrzegalny jest wyraźny konflikt, zarówno wartości, jak i interesów.

Konflikt interesów ma charakter względnie trwały. Wyraża się on dążeniem do odzyskania przez Rosję statusu supermocarstwa, które to dążenie pozostaje w sprzeczności z polskim interesem narodowym, wyrażającym się dążeniem do umocnienia państwowości

w tej części Europy. Proporcje interesów są różne, podobnie, jak możliwości ich eksponowania na arenie międzynarodowej.

Poza sferą interesów jest jednak możliwy do zidentyfikowania konflikt wartości – inaczej rozumiane są kategorie wolnościowe, odnoszące się do obywateli oraz relacji obywatel-państwo.

W konsekwencji różnie rozumie się demokrację i jej reguły, co utrudnia komunikację pomiędzy instytucjami politycznymi obu państw.

Na te zróżnicowania nakłada się kwestia konfliktu wartości wywodzonych z historii, a ściślej wzajemnych stosunków. Polska i Rosja to co prawda dwa kraje słowiańskie, a więc językowo bliskie (przy zastrzeżeniu charakteru wielonarodowego Federacji Rosyjskiej), ale o bardzo burzliwej, wielowiekowej historii. Analizując te relacje można dojść do wniosku, że doświadczenia historyczne, syndrom wzajemnych krzywd wywołują podziały w rozumieniu nie tylko historii, ale także czasu współczesnego.

W konsekwencji, zważywszy na różnice potencjałów obydwu państw, stwierdzić można, że większe możliwości skutecznego oddziaływania na sytuację w relacjach bilateralnych ma Rosja, zaś Polska skazana jest na równoważenie tych negatywnych wpływów poprzez wykorzystywanie mechanizmów współzależności w relacjach wspólnotowych (UE) oraz sojuszniczych (NATO, USA). Przełamanie tego syndromu uzależnienia polskiej polityki jest możliwe tylko poprzez ewolucję podejścia do interesów politycznych, które należałoby oderwać od wartości liberalnych Zachodu i definiować względnie elastyczniej, w oparciu o korzyści dla utrwalania niezawisłości, niepodległości oraz integralności terytorialnej państwa, w zgodzie z dominującymi w Polsce przekonaniem o walorach indywidualnej wolności obywateli.

LITERATURA

1. Bednarczyk B., Paska Z., Stawiński P., (2010), Kraków, *Religia a współczesne stosunki międzynarodowe*, Oficyna Wydawnicza AFM.
2. Bieleń S., (2006), Warszawa, *Tożsamość międzynarodowa Federacji Rosyjskiej*.
3. Eberhardt P., (2002), Warszawa, *Geografia ludności Rosji*, PWN.
4. Gburzyńska N., (2011), *Tradycje i kultura staroobrzędowców na ziemiach polskich*, Toruńskie Studia Międzynarodowe, nr 1.
5. Legucka A., (2015), Warszawa, *Główne zagrożenia Strategii Bezpieczeństwa Narodowego 2014*, [w:] Kupiecki R., *Strategie bezpieczeństwa narodowego RP. Pierwsze 25 lat*, Wyd. Wojskowe Centrum Edukacji Obywatelskiej.

6. Paradowski R., Ossowski S., (2003), Poznań, *Polska w Rosji - Rosja w Polsce: stosunki polityczne: praca zbiorowa*, Wyd. Naukowe INFiD UAM.
7. Смирнов В., Э., (2013), Гражданственность и гражданское общество. Самоорганизация и социальный порядок, Издательство: Белорусская наука.

Źródła

- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz.U. 1997 nr 78 poz. 483.
- Стратегия национальной безопасности Российской Федерации до 2020 года; Źródło internet: <http://www.scrf.gov.ru/documents/99.html>, (10.01.2017)
- Strategia bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej Polskiej z 2014 r. Źródło internet: <https://www.bbn.gov.pl/ftp/SBN%20RP.pdf>.(10.01.2017).
- Biała Księga Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej, Biuro Bezpieczeństwa Narodowego, Warszawa 2013 r.
- Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, Dz.U.2004.90.864/2, art. 79 i 80.
- Traktat z Maastricht, podpisany 7 lutego 1992 r., Dz.U. z 2004 r. Nr 90, poz. 864/30.
- Wystąpienie Ambasadora Rosji w Polsce Pana Sergeya Andreeva na Uniwersytecie Przyrodniczo-Humanistycznym w Siedlcach na konferencji „Percepcja współczesnych wyzwań, kryzysów i konfliktów międzynarodowych” w dn. 20 października 2016 r., źródło internet: http://poland.mid.ru/web/polska_pl/glowna/-/asset_publisher/OxWL5pMCfw9e/content/wystapienie-ambasadora-rosji-w-polsce-pana-sergeya-andreeva-na-universytecie-przyrodniczo-humanistycznym-w-siedlcach-na-konferencji-percepcja-wspolcze?inheritRedirect=false, (10.01.2017).
- Serwis Ministerstwa Spraw Zagranicznych; źródło internet: https://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/minister_spraw_zagranicznych_o_stosunkach_polski_z_usa__rosja_i_niemcami_oraz_przyszlosci_ue_w__polskim_przegladzie_dyplomatycznym__pism.(10.01.2017)
- Nowa rosyjska strategia bezpieczeństwa posiada antyzachodni charakter. Priorytetem Daleki Wschód, źródło internet: <http://www.pch24.pl/nowa-rosyjska-strategia-bezpieczenstwa-posiada-antyzachodni-charakter--priorytetem-daleki-wschod,40383,i.html>,(10.01.2017).